

EL LLIBRE DE FAMÍLIA DELS ROIG DE VALÈNCIA¹

Enric Marí Garcia

Resumen: Don Francesc Roig i Dou (València, 1631-1692) va deixar escrit un preciós “llibre de família”, transmés al seu nét i hereu, i continuat pels descendents fins ben avançat el segle XIX. Representa també la plasmació material del vincle fundat per l'autor. El seu contingut abraça més de sis segles d'informació d'una família del patriciat urbà valencià. Aquest article s'articula sobre l'estudi del llibre, l'aproximació biogràfica de l'autor i la transmissió del volum des dels segles XVII al XIX, resum d'un treball que ha anat acompanyat d'una edició anotada del seu contingut.

Paraules clau: Francesc Roig, història de la família, biografia, autobiografia, ego-documents, genealogia, noblesa, elits locals, xarxes socials.

Abstract: Francesc Roig i Dou (Valencia, 1631-1692) wrote a beautiful family register which he bequeathed to his grandson, his heir, and which he passed on to his descendants until the second half of the nineteenth century. It gives material expression to the right of primogeniture founded by the author. The family register gathers information related to a Valencian patrician family throughout more than six centuries. This article contains different sections dealing with a study of the family register, the author's biographical approach, and the transfer of the volume from the seventeenth to the nineteenth century. The summarized study was presented together with an unabridged edition.

Key words: Francesc Roig, family history, biography, autobiography, ego-documents, genealogy, nobility, local elites, social networks.

LLIBRES de compte i raó, *libri di famiglia*, *livres de raison*, són al cap i a la fi tres definicions del mateix: l'extensió a escala europea d'una forma de llibre manuscrit, memorial, dietarístic i plurigeneracional, nascut amb la cultura mercantil italiana i extesa a tota Europa al llarg de l'Edat Mitjana,

¹ El present article és un resum de la Tesi de Màster *El llibre de família dels Roig de València. La transmissió de la memòria a través d'un llibre de compte i raó*, dirigida per les doctores Carmen Pérez Aparicio i Amparo Felipe Orts, llegida el juliol de 2010 al Departament d'Història Moderna de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de València, amb un tribunal format pels doctors Rafael Benítez i Ricardo Franch, i presidit per la doctora Emilia Salvador. El treball conté la transcripció de l'exemplar de la Biblioteca Valenciana (BV) 1999186665 (abans Mss. 51), *Bens sitis que posehiz don Francisco Roig en [els] quals a succehit y li an pertenygut per diferents herències. – 1684 (sic) – 1834 (sic)*. A les següents cites: BV, Mss. 51.

amb pics de producció durant el Renaixement i el Barroc, en el qual el cap de família deixava als descendents la memòria dels honors i el patrimoni de la família.

Aquestes fonts, integrades dins el que Foisil anomenà “escriptures de l'àmbit privat”,² són objecte els darrers anys d'una bullent revisió terminològica i metodològica al llarg de tota Europa. Pel que fa als espais geogràfics que han servit de referència al nostre estudi, a França³ i a Itàlia⁴ s'han portat a terme importants treballs d'inventari i de definició de gènere, treballs encara pendents pel que fa a les terres de l'antiga Corona d'Aragó.⁵

² M. Foisil, “La escritura del ámbito privado” en P. Ariès i G. Duby, *Historia de la vida privada*. Vol. 3, pp. 309-342, Madrid, 2001.

³ Per a França vegeu S. Mouysset, *Papiers de famille: introduction à l'étude des livres de raison (France, XVe-XIXe siècle)*, Rennes, 2008; S. Mouysset, “Livres de raison et construction des réseaux sociaux: l'exemple du Sud-Ouest de la France a l'époque moderne” dins P. Beaurepaire i D. Taurisson (coords.), *Les Ego-documents à l'heure de l'électronique. Nouvelles approches des espaces et réseaux relationnels*, Montpellier, 2003, pp. 261-277; M. Cas-san, J. P. Bardet i F. J. Ruggiu (dirs.), *Les écrits du for privé. Objets matériels, objets édités. Actes du colloque de Limoges, 17 et 18 novembre 2005*. Limoges, s.d.; J. P. Bardet i J. Ruggiu (dirs.), *Au plus près du secret des coeurs?: nouvelles lectures historiques des écrits du for privé en Europe du XVIe au XVIIIe siècle*, París, 2005; J. P. Bardet i F. J. Ruggiu, “Los escritos del ámbito privado en Francia: orígenes científicos, objetivos y funcionamiento de un grupo de investigación”, *Cultura Escrita & Sociedad*, núm. 1, Gijón, 2005, pp. 28-39.

⁴ Per a Itàlia, vegeu R. Mordenti, “Les livres de famille en Italie”. *Annales HSS*, 2004, n° 4, pp. 785-804; R. Mordenti, “Los libros de familia. Incunables del escribir sobre sí mismo”. *Cultura Escrita & Sociedad*, n° 5, 2007, pp. 215-238; A. Chiquetti i R. Mordenti, “La scrittura dei libri di famiglia”, dins G. Einaudi (ed.), *Letteratura italiana. Le forme del testo, II. La Prosa*, Torí, 1984, pp. 1117-1159; A. Chiquetti i R. Mordenti, *I libri di famiglia in Italia I. Filologia e storiografia letteraria*, Roma, 1985; A. Chiquetti i R. Mordenti, *I libri di famiglia in Italia II. Geografia e Storia*, Roma, 2001, amb la definició hui majoritàriament acceptada, p. 15.

⁵ Per a la nostra terra, les més recents actualitzacions d'Almarche han estat portades per Escartí, amb revisions concretes sobre els llibres de família, portades a terme per Mandingorra, vid. F. Almarche, *Historiografía Valenciana. Catálogo bibliográfico de Dietarios, Libros de Memoria, Diarios, Relaciones, Autobiografías, etc, inéditas, y referentes a la historia del antiguo Reino de Valencia*. València, 1919. J. Aierdi, *Dietari, ed. a cura de V. Escartí*, València, 1999, amb la seua preciosa introducció; V. J. Escartí, “Unes consideracions sobre la dietarística valenciana del segle XVII”. *Caplletra*, 9, 1990, pp. 119-127; V. J. Escartí, “Intimitat i ‘publicitat’ a l'àmbit de l'escriptura privada en el segle XVII: el cas de mossén Aierdi”. *Estudis Castellonencs*, 6, 1994-1995, pp. 459-466; V. J. Escartí, *Memòria privada. Literatura memorialística valenciana dels segles XV al XVIII*. València, 1998; V. J. Escartí, “Joaquim Aierdi i les Notícies de València i son regne (1661-1679)”. *Caplletra*, 31, tardor 2001, pp. 75-88; M. L. Mandingorra, “Usos privados de la escritura en la Baja Edad Media. Secuencias espacio-temporales y contextos de uso”, dins C. Sáez i J. Gómez-Pantoja (eds.), *Las diferentes historias de letrados y analfabetos*. Alcalà de Henares, 1994, pp. 57-87; M. L. Mandingorra, *Conservar las escrituras privadas, configurar las identidades*, València, 2000. M. L. Mandingorra Llavata, “La configuración de la identidad privada: diarios y libros de memorias en la Baja Edad Media”, *Historia. Instituciones. Documentos*, n° 29, Sevilla, 2002, pp. 217-235; M. L. Mandingorra Llavata, “El libro de memorias y la escritura del yo”, *Cultura Escrita & Sociedad*, n° 1, Gijón, 2005, pp. 95-98.

Llibres de l'administració familiar, mai normativitzats, tenen formes, extensions i continguts diversos, decantats de vegades més a l'administració, de vegades més a la narració, i, com és el cas del volum estudiat, amb un equilibri entre les coses de dins i de fora de la casa. Exemplars rars, són pocs els que ens han pervingut, destinats a romandre dins els arxius familiars, i per la seua natura mai tingueren pretensió d'edició impresa. Contenen, en els millors models, la memòria de la família, amb les vessants genealògica i patrimonial, i es configuren concebuts per a un temps indeterminat, en estar destinats a ser transmesos als hereus, al cap de família de cada generació, que el llegirà, l'annotarà i el transmetrà de nou a l'hereu. Si contenen, com en el nostre volum, la memòria d'un vincle associat, es converteixen en símbol d'aquest vincle, en *monumenta* patrimonial del llinatge.

Francesc Roig (1631-1692) va emprendre l'escriptura del llibre de família en 1688, al final de la seua vida, actualitzant diverses fonts, sembla que fins i tot un anterior llibre de compte i raó. Conté la memòria genealògica de la família des de l'any 1320, i l'inventari de béns de diferents herències que hi recaigueren. Romangué –excepcionalment– en poder de la família fins la desvinculació de l'herència en 1834, i encara va ser transmés per una descendent que emparentà amb la casa d'Alcalalí, en l'arxiu de la baronia dels quals va romandre fins que, a resultes de la inundació de 1957, el manuscrit va ser adquirit pel bibliòfil Nicolau Primitiu, quedant dipositat, com és sabut, a la Biblioteca Valenciana. Abans, però, havia estat referenciat parcialment per Roc Chabàs, en la introducció de l'*Espill del metge* i escriptor medieval Jaume Roig, el més insigne ascendent de l'autor d'aquesta memòria, que va servir de fonament en la reconstrucció genealògica dels Roig medievals.

EL LLIBRE DE FAMÍLIA DELS ROIG

Aquest manuscrit es conserva actualment a la col·lecció *Fons antic i valuós* de la Biblioteca Valenciana, i referenciat amb l'*incipit*: “Béns sitis que posehiz don Francisco Roig en [els] quals a succehit y li an pertenygut per diferents herències...”. Chabàs el cita en la introducció a l'*Spill*, de Jaume Roig: “*Para ello consultaremos una relación sobre la familia de los Roig hecha por un D. Francisco Roig, nacido en 1659 (sic), que se conserva en el archivo del señor Barón de Alcahalí*”.⁶

⁶ J. Roig, *Spill o Libre de les dones*, ed. de Roc Chabàs, *op. cit.*, pp. 419-441. L'error de la data de naixement, com el fet que Chabàs no comentés res sobre la riquesa del text, ens va permetre dubtar que Chabàs conegués l'original, sinó que fes ús de les notes extretes d'un altre investigador. Sobre això el mateix Chabàs confirma que moltes informacions de la bio-

Hui podem establir, per mitjà de la data catalogràfica, que Nicolau Primitiu va adquirir aquesta peça bibliogràfica el mateix any de la riuada, 1957, calamitat que va implicar el desmembrament de la biblioteca dels Roís de Liori. Aquest *Manuscrito Alcahalí* es donava per perdut ja en la versió de l'Espill de Miquel i Planas, i fins i tot Albinyana assegura que, en contacte amb Mestre Serrano, estudiós de la família alacantina, li informà de la impossibilitat de consultar-lo en l'època. Sabem, pel contrari, que el llibre havia passat a formar part de la col·lecció bibliogràfica de Nicolau Primitiu, qui en féu donació a la Biblioteca Valenciana, l'any 1979.

A l'inventari realitzat a la mort de l'autor, en 1692, apareix descrit amb detall:

... en lo dit escritori fonch atrobat un llibre en fóleo, de paper de marca major, ab cubertes de pergami, anetes de aluda i botons de os, y en lo primer fóleo es troba un títol que diu: "Jesús Maria. Béns sitis que poseheix don Francisco Roig, en los quals ha succehit y li han pertanygut ab diferents herències".⁷ En lo qual llibre des de el fóleo segon, asta el fóleo set, es troben diferents notes de la descendència dels Roigs. Des de el fóleo nou asta el fóleo onse es troben notades unes notes per a diferenciar la descendència del dit don Francisco a altra descendència de Roigs. Des de el fóleo dotse, asta el fóleo dèsat y à continuades diferents memòries y documents que dóna el dit don Francisco a sos successors, que per no ser cosa per a inventari no se inventaria, y sols se fa esta memòria per a que es vecha que el dit llibre té els fóleos ocupats. Y en lo fóleo vint se troba una nota de què el dit testador posehia trentatres senyories directes, que estaven continuades en dit llibre, des de el fóleo vint-y-cuatre fins lo cinquanta-y-set, y en lo mateix fóleo vint, y à altres notes concernents als béns de dita herència, y així se anirà inventariant, segons la dita nota del fóleo vint. Y comensant per les dites senyories directes les inventaria en la forma següent:...⁸

Es tracta d'un volum manuscrit, de 340 mm × 250 mm, aproximadament, amb coberta d'enquadernació en pergami, i 408 folis, numerats correlativament. A tots ells apareix el dibuix d'una creu en posició superior central, i la numeració a l'angle superior dret. Apareixen en blanc els folis 8, 11v, 15v, 18 i 19, de la primera part, que conté la relació genealògica i diverses notícies de la família de Francesc Roig i Dou. També s'hi troben nombrosos fulls en blanc a la relació de béns, ja que deixa espai al

grafia de Jaume Roig havien estat aportades "en gran parte por D. José Rodrigo Pertegás, infatigable rebuscador de papeles y desprendido como ninguno". *Ibidem*, p. 413. La troballa de les notes del manuscrit, a l'Arxiu Rodrigo Pertegás, dipositat a la Biblioteca de l'Institut d'Història de la Medicina i de la Ciència "López Piñero", Universitat de València-CSIC, ens confirma aquesta hipòtesi.

⁷ La signatura dins la Biblioteca Valenciana està en procés de canvis, actualment apareix amb altra referència, BV 1999186665, referenciada anteriorment com Mss. 51.

⁸ BV 1999186735 (abans Ms. 192), *Inventari i entrego de paper fet [per] Francisco Serra, prebere y altres persones en la herència del quondam Don Francisco Roig: y també uns actes de estima y entrego de plata y joyes.* – 1692.

final de cada ítem o de cada capítol, per tal que es puguin seguir les anotacions.⁹

El text ha estat escrit de mà de l'autor, passat a net, amb cal·ligrafia acurada i trets humanístics poc cursivitzats, fet que fa ressò d'una pràctica de l'escriptura habitual de l'autor, que ha cursat estudis de Lleis. La cal·ligrafia decau de la pulcritud i ornamentació de les primeres fulles, cap a una escriptura menys neta, una caligrafia més menuda i amb signes de debilitat i tremolors, que ens permet observar com minva la salut d'un home que acaba escrivint la liquidació de la paga de la seua pròpia llosa sepulcral, quatre dies abans del seu traspàs.

A la coberta apareix també la notació "nº 10º" que fa referència sens dubte a l'ordenació dins els llibres de Francesc Roig corresponents a l'administració familiar.

No apareix cap títol coetani al temps d'escriptura original del llibre (1688-1692). Tanmateix, a la coberta de pergamí i en posició central, posteriorment es va afegir el títol "*Noticias detalladas de la familia de Roig, sus bienes herencias, escrito en idioma lemosín*", y també a la portada, en posició inferior central, apareix una nota catalogràfica antiga "ms. CCCLXXXIV".

L'autor inicia el llibre al foli 1, amb la consagració en forma de monograma religiós, la citada creu grega en posició superior central, i l'abreviatura del nom de Jesús i Maria a ambdós costats de la creu, en forma d'invocació protectora per a la totalitat del llibre. També conté el primer foli la data subratllada d'inici d'escriptura al marge, en posició superior esquerra "1688". Segueix el títol "*Béns sitis...*" amb la indicació de l'extensió de la relació genealògica fins al foli 20, així com una taula-índex del contingut.

Tota la decoració es basa en l'ampliació cal·ligràfica dels primers mots o de les primeres línies dels diferents capítols o ítems, amb una certa capitalitat de les inicials o de les primeres línies dels paràgrafs, i amb separadors de línies amb grafies extreteres dels models impresos contemporanis // ~ //~ bé amb la més simple successió ~ ~ ~.

Aquestes grafies decoratives apareixen ara marcant ratlla de línia horitzontal completa als fulls, ara en posició final completant una línia, de vegades omplint buits a esquerra i a dreta per marcar un títol. Amb aquesta simple disposició del text, permet que a l'original es puguin localitzar els capítols que es busquen, bé mitjançant la utilització d'índexs, bé amb la localització per les lletres, paraules o frases en capital.

La pràctica totalitat del text apareix escrit amb l'ordre inicial i volgut

⁹ Excepcionalment deixa blocs de folis en blanc, entre diversos conjunts patrimonials, majors a mesura que avança el text. L'escriptura discontinua és una de les característiques dels llibres de família, que els diferencien d'altres memòries i dietaris.

per l'autor,¹⁰ amb una gran excepció: en data indeterminada, es ratllen a consciència, paraula per paraula, les darreres cinc línies del foli 5v i les 14 primeres del foli 6r. Es tracta de l'apartat genealògic, en el qual encara es conserva el número 10 al marge, que es troba en la línia successòria entre el mateix Francesc Roig i el seu nét, amb el mateix nom, fent desaparèixer el fill únic de l'autor.¹¹ Aquesta *damnatio memoriae* va ser resolta per mà anònima posterior, de dolenta cal·ligrafia cursiva, molt trencada, que reincorporà aquesta memòria del fill, interlineada entre les citades 5 ratlles del foli 5v:

Bisen Roig, fil de don Francisco Roig, casà en donya Flor Chinart y de Roig... filla de Pere Chinart e Chinart y de donya Hantònia Marc, y tingueren per fills a don Francisco Roig, y a don Manuel Roig, y a don Visent Roig, y a donya Manuela Roig, sin que molts altres, que moriren.

El contingut del llibre és excepcional: pel que fa a les citacions personals, 294 referències nominals a l'apartat genealògic i més de 1.700 al patrimonial, 300 d'ells notaris. I respecte al patrimoni, el detall de l'administració de més de 65 propietats (urbanes, rurals i creditícies) amb una renda bruta global de més de 1.250 lliures. Francesc Roig escriu el que afecta a la família i als béns. Pel que fa a la primera, naixements, malalties, morts o matrimonis... Pel que fa als segons, relacions comercials, compres, vendes, herències, lloguers, censals o préstecs a gràcia. L'historiador que hi aprofunditze, trobarà a més precioses notes sobre l'ambient rural i urbà, així com les relacions socials, amistats, padrinatges, i les relacions familiars d'un home del Sis-cents valencià.

¹⁰ La distribució del text al manuscrit conté el títol, localització de la memòria genealògica i indicació del foli on es troba l'índex dels béns, foli 1r; darreres indicacions per al soterrament i anotació dels pagaments de la llosa sepulcral, foli 1v; memòria genealògica dels Roig, foli 2; diverses memòries i distinció d'altres Roig de València, foli 8; memòria genealògica d'Isabel Aznar, la seua àvia, foli 12; memòria genealògica de Magdalena Dou, sa mare, foli 13; memòria genealògica de la família de Flor Ginart, la seua nora, foli 15; advertències i consells als successors, foli 16; taula dels béns i taules de "càrech" i "descàrech" de les partides excepcionals a les quals ha fet front des de 1652, quan es fa càrrec del patrimoni familiar, foli 20; detall de les trenta-tres senyories directes de l'herència de Pere Joan Baptista Roig, el seu avi, amb vincles originats en 1432, foli 24; propietats de l'herència de Joan Baptista Roig, son pare, foli 59; càrrecs d'aquests béns, foli 82; patronat de benifet de la Seu de València i sepultura dels Roig (capella de Sant Mateu) i dret de sepultura a l'església de Sant Nicolau, foli 89; deixa d'Ambròs Roig, inquisidor de València, foli 94; béns del dot aportat per Magdalena Dou, sa mare, foli 100; herència de Paula Dou i de Esteve, tia de l'autor, foli 131; càrrecs d'aquesta herència, foli 136; herència de Joana Vicenta Dou, cosina germana de Magdalena Dou, foli 183; càrrecs d'aquesta herència, foli 260; dot de Marcel·lina Moliner, primera esposa, foli 265; dot de Paula Vilarrassa, segona esposa, foli 385; deutes solts, foli 398; índex, foli 403; advertències, foli 407. Al foli 408v, el darrer escrit, apareix la datació catalogràfica de Nicolau Primitiu "Sempere 1957 - djyt".

¹¹ Sabem pel testament que Francesc Roig atorgà al seu fill una renda de tres mil lliures, amb la condició que no impugnés el testament, i que declarà hereu universal el seu nét Francesc.

DON FRANCESC ROIG I DOU, APROXIMACIÓ BIOGRÀFICA

Don Francesc Roig i Dou (València, 1631-1692), autor primigeni del llibre de família, va nàixer al si d'una de les famílies més influents del patriciat urbà de la ciutat de València. Son pare, don Joan Baptista Roig, doctor en Drets, havia desenvolupat una fecunda carrera a la ciutat de València, de forma que en 1639 acumulava la major part dels principals càrrecs jurídics del Cap i Casal: advocat de la Ciutat, assessor del justícia civil, corregidor d'advocats i examinador de notaris.¹² Francesc Roig el cita a la genealogia del llibre de família: “fill també del dit Pere Joan Batiste Roig y Isabel Aznar, fonch dotor en Lleys, alvocat més antich de la Ciutat, Diputació, abogat de presos del Sant Tribunal de la Inquisició”.¹³

Vivia a una casa-palau al carrer de Cavallers, parròquia de Sant Nicolau, que no era de la seua propietat. L'inventari de béns realitzat a la mort d'aquest advocat en 1650 descriu una successió de sales amb una fastuosa col·lecció de mobles i pintures,¹⁴ així com el detall d'una de les més importants biblioteques de caire jurídic que es coneix a la ciutat de València, amb més de 700 volums, dels quals destaquen els vinculats a València i els seus drets forals.¹⁵ Joan Baptista Roig obtingué el títol de noblesa en 1640.¹⁶

Havia contractat matrimoni amb donya Magdalena Dou en 1626, del qual matrimoni naixen quatre fills, dos dels quals premoriren a son pare. El primogènit, Jaume, frare caputxí, “morí en la pesta de l'any 1647, havent-se empleat en servir als religiosos de dit convent apestats, y donà sa ànima a Déu, cantant loors a la Verge Maria, sa beneyta mare”.¹⁷ Una altra germana, Maurícia “morí donsenlla de edat de dèsat anys. Criaba el Senyor molt ermosa, y la volgué per a si en lo any 1642”.¹⁸

Els fills que sobreviuen a Joan Baptista Roig, Tomàs i el petit Francesc,

¹² Havia estat a més, membre del Tribunal d'Apel·lacions i Amprius en 1616 i 1627, conseller jurista en 1626, advocat del convent de Predicadors en 1624 i del Col·legi de la Inquisició en 1630. Advocat extraordinari de l'Estudi General en 1626, advocat fiscal i assessor de les baronies depenents del Consell. Assessor del Justícia Civil en 1619, 1628, 1631 i 1639. Advocat de la Ciutat de València i corregidor d'advocats fins a huit ocasions entre 1633 i 1650. Examinador de notaris en 1621, 1632, 1635, 1638 i 1640. El resum biogràfic en V. Graullera, *Juristas valencianos del siglo xvii*, València, 2003, p. 306.

¹³ BV, Mss. 51, foli 5r.

¹⁴ Arxiu de Protocols del Reial Col·legi del Corpus Christi de València (APPV), 1731, notari Sixt Godes.

¹⁵ “...los Fueros edición de 1548 en dos volúmenes, los Privilegios de 1515, los Fueros de la Diputación de 1525 ... los dos volúmenes de Covarrubias de 1606”. V. Graullera, *Juristas...*, op. cit., p. 407.

¹⁶ ACA, Consell d'Aragó, Secretaria de València, llibre 152, ff. 189v-193r.

¹⁷ BV, Mss. 51. foli 5v.

¹⁸ *Ibidem*.

serien els destinataris, per iguals, de l'herència paterna. Tanmateix, el tercer, Tomàs, sofrí de ben jove una “molt rara demència ocasionada de gran sequedad de selebro”¹⁹ com remarca el mateix germà al llibre, i encara assenyala que “sent de poca edat, tingué espasme, per lo qual quedà en poca capacitat... y sent de edat de 24 anys, se acabà de declarar son poch talent”.²⁰

Amb aquestes circumstàncies familiars, Joan Baptista Roig prepara el futur del seu fill Francesc, encarat a substituir-lo en el càrrec d'advocat de la Ciutat de València. Amb catorze anys, Francesc Roig acompanya son pare a les Corts de 1645, on un Acte de Cort del braç reial sol·licita que el seu fill “per estar pròxim a graduar-se de doctor” fóra nomenat *conjunt* al càrrec que ostentava son pare.²¹ Com quedaria marcada aquesta experiència en el jove Francesc Roig?, i com de traumàtic seria l'esdevenir dels següents anys, quan, essent encara estudiant, veu morir el germà major en la pesta de 1647, pocs mesos després a l'oncle, l'inquisidor Ambròs Roig, i escassament dos anys després el mateix pare, deixant hereus per parts iguals els dos fills vius?

El fet és que Francesc Roig, amb la vintena, ha d'assolir la titularitat de la casa dels Roig, fent-se càrrec de la seua administració. Les arque estan buides, el seu germà major, greument afectat d'una malaltia mental. Els seus estudis ja no aprofitaran per ocupar el càrrec d'advocat de la Ciutat de València, com era la voluntat paterna. Encara calent el cadàver del pare, Magdalena Dou, sa mare, usufructuària de l'herència paterna, fa procura a favor del germà major per capbrevar i altres poders, mentre que deixa en mans d'altres advocats la seua representació en els diferents plets que se succeeixen.

L'obligació de Francesc Roig serà la de contractar un bon matrimoni i aconseguir una descendència que assegure la continuïtat de la família i el reforçament de lligams socials, així com fer-se càrrec de l'administració del patrimoni familiar, que en mans de procuradors aliens a la família, es troba afectat d'una manca de liquidesa que està posant en perill les propietats per no poder fer front a les obligacions de pagament.

El juny de 1652 es canvia la procura realitzada per sa mare al seu favor i en el mes d'agost del mateix any, Francesc Roig és nomenat curador a la incapacitat legal del seu germà Tomàs. Pocs mesos després ha de fer front a

¹⁹ *Ibidem*, foli 56r.

²⁰ BV, Mss. 51, foli 5v.

²¹ “...Supplica per tant lo dit braç real que en remuneració de tant llargs servicis se servixca vostra magestat concedir-li ab acte de la present cort permís y facultat de nomenar en conjunt de dita advocasia a don Francisco Roig, son fill, *ex nunc* ab futura successió per estar pròxim a graduar-se de doctor y continuar los servicis del dit son pare...”. Ll. Guífa Marín, *Cortes del reinado de Felipe IV. II. Cortes Valencianas de 1645*, València, 1984, p. 282.

una demanda de comís de terres de la propietat de Rocafort per part del doctor Ris, qui després seria canonge de la Seu,²² per manca de pagament dels lliümes, reclamant-los 60 lliures, que es veuran obligats a pagar amb alguns llibres de la biblioteca de son pare.²³ Acte desesperat per no perdre les terres, tanca simbòlicament l'orientació professional triada per son pare, i ens deixa veure la determinació de Francesc Roig de dedicar-se a la defensa dels interessos de la Casa dels Roig.

Entre aquests interessos, el matrimoni que assegurés la descendència i afavorís el lligam dels Roig amb altres famílies de l'oligarquia valenciana es produí en 1659, quan contractà matrimoni amb Marcel·lina Moliner, filla de Mateu Moliner, personatge assenyalat de l'oligarquia valenciana del segle XVII. Del sogre ens diu que "...tingué molts oficis en la Ciutat, sinch juraderies, diputat, serví de racional, clavari del Ospital General y altres més".²⁴ Ultra la influència política de Mateu Moliner, aquest matrimoni afermava nous lligams dins la xarxa social: els Moliner emparentaven amb els Gombau, els Querol o els Vilarrassa, i ara també amb els Roig. Aquell "govern dels jutges" del qual ens parla Casey apareix refermat per lligams de sang que superen les famílies cel·lulars per constituir-se en xarxes de llinatges dins les quals les famílies emparenten de vegades de forma reiterada.²⁵ L'acord sobre l'aportació dotal es realitza per mitjà de la també familiar Valèria Lloris i es formalitza per 5.000 lliures que acabaran reduïdes, no sense problemes, a 4.500 lliures.²⁶

²² Al llarg del text advertim les difícils relacions de Francesc Roig amb el Capítol de la Seu, com es deixa veure ja en 1647, quan esclata una disputa amb el degà Fenollet, fins a arribar gairebé a les mans, i amb el mateix canonge Ris, per tal d'obtenir permís d'ocupació de la capella, fins a arribar a reclamar la presència d'un notari per tal que rebés el corresponent protest.

²³ BV, Mss. 51, foli 83v.

²⁴ *Ibidem*, foli 5v.

²⁵ J. Casey, *El Regne de València al segle xvii*, València, 2006 (1ª ed. en anglés, 1979), pp. 209-238. El cas és exemplar, creant-se lligams familiars reforçats per matrimonis dobles: el fill primogènit de Mateu Moliner, Vicent, contracta matrimoni amb Marcel·la Gombau, germana del doctor en Drets Cosme Gombau, qui al mateix temps casava amb Rafaela Moliner, germana de Vicent Moliner. Per una altra banda, el cunyat de Francesc Roig, Maïr Moliner, contrau matrimoni en 1663 amb Isabel Vilarrassa i Feo, germana major de Paula Vilarrassa, la que serà segona esposa de Francesc Roig quan enviude de la primera dona. Una preciosa descripció de les qualitats professionals i morals de Cosme Gombau en A. Felipo, *Las arcas de la ciudad. Gestión municipal e intervencionismo real en Valencia (1517-1707)*, València, 2008, pp. 270-272.

²⁶ Casey ha remarcat el paper vital de les negociacions matrimonials: "...más que una simple transferencia de la dote y una novia, el matrimonio implicaba la movilización de una red de intermediarios y reforzaba la estructura clánica de la sociedad española" i més avant "En general parece que el matrimonio se concertaba, siempre que era posible, dentro de un círculo de amigos, ya que comprometía efectivamente a dos redes familiares a continuar una interacción y cooperación durante un tiempo". J. Casey, *España en la Edad Moderna. Una historia social*. València, 2001, pp. 304 i ss.

Aviat naix el primogènit, però la desgràcia descarrega sobre la família, com queda reflectit amb amargura en el llibre, amb el naixement del segon fill: "...Sols vixqué la dita donya Marcelina si dos anys y sis mesos y dies, y en ells malparí dos vegades, y una a bé que fonch de don Vicent Roig, que quedà [orfe] de 23 mesos".²⁷

Vidu i amb un fill de només dos anys, Francesc Roig viu el dol per la mort de la primera esposa al llarg de 1662, mentre València celebrava les festes per la Immaculada Concepció, però no tardarà més d'un any a contractar un nou matrimoni, el 6 de maig de 1663, amb Paula Vilarrassa, amb la qual ja no tindrà descendència. Un any després passa a ocupar la casa del carrer de Serrans, propietat de Joana Vicenta Dou. En aquesta dècada es documenta també l'interés de Francesc Roig per habilitar la casa de Rocafort, on havia habitat el seu avi, i on realitzà diferents obres.

A partir de 1670 se succeeixen les morts al si de la família: la de la cosina germana de sa mare, Joana Vicenta Dou, es produeix el maig de 1670, la de la pròpia mare, Magdalena Dou, el març de 1671, també el traspàs de la tia paterna, Francesca Roig, es documenta l'agost de 1672, totes tres residents, fins a la respectiva defunció, a la casa de la qual Francesc Roig és el cap. Encara en 1676 morirà el germà, malalt des de molts anys enrere.

D'altra banda, es documenta l'inici dels estudis del fill Vicent Roig, quan en 1672 i amb 11 anys, entra a cursar la primera aula de gramàtica, fet que possibilita l'inici del cobrament de l'administració deixada per l'inquisidor Ambrós Roig, cosí germà de son pare, als seus descendents (als homes quan inicien els estudis en universitat aprovada, a les dones per prendre estat) a raó de dues-centes lliures anuals, en cinc anys. Encara es documentarà cursant segona aula de gramàtica en 1673 i la tercera en 1675.

Francesc Roig registra en el llibre les malifetes del fill Vicent, qui, ja en 1677, és descobert festejant –d'amagat i amb nocturnitat– amb la jove veïna Flor Ginart, a resultes del qual festeig va ser obligat a casar-se el febrer d'aquell any, només complir els 16 anys, i després d'un mes els novençans passen a habitar en la casa paterna. La narració d'aquest episodi traspua l'amargura del pare que veu com es trenquen les il·lusions d'enviar el fill a estudiar a Salamanca –estudis que ell mateix tampoc havia pogut emprendre per raons diferents– acabats els estudis elementals, i a pocs mesos del cobrament de la darrera part de la deixa abans esmentada.²⁸ L'honor de la família havia quedat ferit:

Desichant yo veure a dit don Vicent Roig, mon fill, perficionat y abte per a poder-lo enviar a Salamanca a estudiar les lleys, lo trobí que havia acabat del tot en sos estudis, com també en

²⁷ BV, Mss. 51, foli 5v.

²⁸ No oblidem, a més, que el casament deshonorós impedia el cobrament d'una dot que hauria estat valorada, seguint els precedents paterns, entre 4.500 i 5.000 lliures.

les demés conveniències, per haver-o axí permés Nostre Senyor per mos pecats. Pues el dia 12 de jiner 1677, un mes ans de acabar de cobrar la dita última paga, tenint-lo en ma casa en son mestre –lo que un sol dia no permetí estigués sens ell– a les dotse de la nit, sentint unes pedrades a la finestra, no obstant que no estava en molt bona salut²⁹ y el fret era molt, ixquí del llit y em digué un vehí com tenia la porta del carrer uberta, y entenent tindria lladres, regoneixent casa, trobí <de> menys a dit don Vicent Roig, mon fill. Y entonses dit vehí me explicà com havia alguns sis dies que festejava a la filla de Pere Joan Ginart y de donya Antònia March, als quals tenia vehins a dos portes de la casa de davant la mehua. Y eixint al carrer, en fanchs a micha cama y mig vestit, en busca d'ell, no trobant-lo, pasí fins que es féu de dia per los carrers buscant-lo, y després que arribí a casa mig mort, me feren a saber com, a les deu hores del dia, se desposà –o feren desposar– en dita senyora donya Flor Ginart, ha hon se retirà quant se veu que yo el buscava, y el dia 6 de febrer de dit any 1677, en què cumplia los setse anys, hohí la missa de nóvio, y en març següent me'ls portaren a casa per no haver altra forma ni comoditat. Déu Nostre Senyor m'o hacha pres en conte de mes culpes, y no permeta, encara que siga a un moro o lluterà, tal li succehixca, ni al dit don Vicent Roig tal retorn tinga de sos fills, per sa infinita misericòrdia y passió, y tinch perdonat y al present me ratifique en perdonar a tots los que causa foren.³⁰

En aquest període queden registrats els aiguats de 1672, que provocaren diverses despeses extraordinàries als conreus i les propietats urbanes, entre les quals, la mateixa casa del carrer de Serrans.³¹ Igualment es correspon a aquest període la consagració de la meitat de l'obra nova de Sant Bertomeu, empresa en la qual es trobava implicat don Francesc, i a la qual aportà diners i materials, en especial la fusta per a la construcció de la portalada major del temple barroc. Es documenta el naixement del primer nét, Francesc Roig i Ginart, en 1678.

Hauran de passar encara quatre anys perquè s'inaugure l'obra set-cen-tista de Sant Bertomeu, celebració que es va portar a terme el dia del sant, 24 d'agost, de 1682. Don Francesc Roig havia complert també la cinquantena. El mes de juny del mateix any, durant les festes de la renovació de l'altar major de la Seu de València, el drap donat per l'inquisidor Ambròs Roig a la Seu, amb les armes de la família brodades en una rica estofa, disposat a la façana gòtica junt amb d'altres "alinyos", desapareix en el transcurs d'una tronada, fet que produeix un llarg enfrontament entre don Francesc Roig, titular de la capella de Sant Mateu on es custodiava la peça, amb el Capítol de la Seu, fins a la seua restitució, en Tots Sants de 1684.

²⁹ L'autor comptava amb 45 anys. No serà l'única referència a la pròpia i delicada salut de l'autor al llibre, ja que ens consta que ja en 1673 Francesc Roig al·legava també l'escassa salut per tal de refusar la curadoria dels néts de Mateu Moliner, a la qual havia estat nomenat. BV, Mss. 51, foli 275v.

³⁰ BV, Mss. 51, foli 96r.

³¹ Els testimonis de les memòries d'Aierdi o d'Agramunt refereixen les successions de sequeres i pluges des de 1671, per a les alteracions climatològiques de 1672 referides, i els efectes en la ciutat, A. Felipo ha traçat una interessant descripció amb extractes dels dietaris de l'època, vegeu *Las arcas de la ciudad. Gestión municipal e intervencionismo real en Valencia (1517-1707)*. València, 2008, pp. 357 i ss.

Mentrestant, la descendència trontolla: l'abril de 1685 naix Josep Manuel Roig i Ginart, un nét que morirà el maig del mateix any. Un any després, es documenta de nou el naixement d'un altre nét, Casimir, també mort albat.

En l'agost de 1689 trobem la notícia del naixement de Manel Roig i Ginart, que sobreviurà a la primera infància, malgrat un delicat estat de salut, i encara en 1690, naixerà una nova néta, Manuela. Abans, en 1688, don Francesc inicia l'escriptura del llibre de compte i raó on resumeix, recomp-ta i actualitza homes i propietats de la família, per tal de deixar-los als seus descendents.

La presència social de don Francesc Roig s'intensifica en entrar a formar part de l'administració de la Casa de Misericòrdia, l'1 de juny de 1683.³² Els Roig són numeraris de la capella de Sant Vicent Ferrer al convent de Predicadors, i a més, don Francesc –ja ho hem dit– és membre actiu de la parròquia de Sant Bertomeu. Són temps de molta activitat per al titular del llinatge: inicia obres extraordinàries a diferents cases de la seua propietat, pren possessió de la casa de Serrans, de la qual mudarà la teulada en 1684 i iniciarà, el mateix any, la construcció d'un oratori. A més, don Francesc no deixa de viatjar als voltants de València per ajustar cobraments i despeses, collites i obres; igualment per aclarir deutes de censals, buscar i revisar escriptures, ajustar preus de lloguers o supervisar l'estat de les propietats.

També es documenta com, en 1689, el nét primogènit, amb onze anys complerts, inicia els estudis de gramàtica. Don Francesc Roig, l'avi, realitza la demanda de la deixa testamentària corresponent, per una no explicada absència del seu fill. El secret de família millor guardat va quedant al descobert: Vicent Roig, únic fill de l'autor del llibre, es troba fugit, amagat o detingut, en veure's involucrat en alguna de les múltiples malifetes, assalts, atacs, bands, venjances o assassinats que sovintegen als carrers de la ciutat de València.

Noves notícies van perfilant la gravetat de la situació: en 1689 Francesc Roig anotava com a despeses extraordinàries les 1.531 lliures que havia gastat “per a satisfer ses travesures” anotant al llibre “...Nostre Senyor me done paciència, y a ell coneixement per a pesar-li, suposat que s'o ha de trobar de menys”. Encara més endavant, el 7 d'agost de 1690, Francesc Roig paga unes altres 100 lliures en or, que donà un familiar al jove Vicent Roig, la vespra en què “per ses travesures, lo tornaren a embarcar per a la fortalesa de Portolongon”.³³

³² Seguint Teixidor, l'inici de la construcció de la Casa de Misericòrdia data de 4 de gener de 1671, alçant-se a prop de la parroquial de Sant Miquel i Sant Donís, ratificada en privilegi de Carles II de data 21 d'agost de 1676, vegeu J. Teixidor, *Antigüedades de Valencia, ed. de Roc Chabàs (El Archivo)*, València, 1895, vol. 2, pp. 331-332.

³³ BV, Mss. 51, foli 23r.

Ara queda al descobert el secret: Vicent Roig ha estat condemnat a presó en una fortalesa toscana, probablement per crims de sang. La línia successòria perilla, la xarxa familiar es debilita, l'honor del llinatge està tocat. Francesc Roig reacciona amb contundència: declara perdonat el fill per les seues malifetes, però decideix desheretar-lo, amb el perill que suposa deixar l'herència en mans d'un jove que a penes arriba a la dotzena d'anys. Pren el llibre, busca les línies de la genealogia i ratlla, quasi fins a esguerrar el llibre, les línies on poc temps abans havia registrat el naixement del fill.

Amb una salut dèbil, abatut per les desgràcies familiars, angoixat per la incertesa de la transmissió del patrimoni –i de la responsabilitat de l'honor del llinatge– a un infant menor d'edat, don Francesc Roig actualitza una vegada i una altra el llibre. La lletra es fa més trèmula, l'organització del llibre es troba menys acurada, la cal·ligrafia es descuida: té la necessitat d'acabar el llibre. A partir de setembre de 1690 regularitza les donacions a gràcia, entre les quals destaca la de set-centes lliures al convent de Sant Doménec, a canvi de la qual aconseguix la llicència per ser soterrat davant la cel·la del seu sant de preferència, Vicent Ferrer, el febrer de 1692. Pensa ja en la mort, deixa clar que no vol quedar dipositat a la capella de la Seu, malgrat tractar-se de la sepultura familiar. A la sumptuositat del fossar catedralici, prefereix la soledat, o millor, la companyia, del darrer sant medieval.

Don Francesc Roig agonitza i es refugia en la religió. Es fa acompanyar els darrers mesos per un criat que heretarà la roba del difunt. Dóna al convent una relíquia de sant Tomàs de Vilanova i en rep a canvi altra del *lignum crucis*. Contracta la seua pròpia llosa mortuòria, amb pedra negra de les Alcubles. Escriu i signa el propi testament el 5 de maig de 1692, fundant vincle de tots els béns a favor del nét i els seus hereus primogènits, amb preferència masculina. Per darrera vegada, obrirà el llibre de béns el dia de Sant Joan de 1692 per anotar el rebut de l'època del picapedrer que talla i aparella la llosa de la pròpia tomba.

Mor quatre dies després. Les criades vesteixen de negre la casa, es despenegen els quadres que vestien la cambra major, entre els quals “dotze quadros, pintats al oli, de la Casa d'Àustria, sens guarnició, de quatre i deu <pams>”³⁴ i es dipositen provisionalment als entresòls de les criades. L'oratori es basteix de tota la parafernàlia del dol barroc. El llibre de família que deixa l'autor als descendents, es diposita cerimonialment damunt l'escriptori de la casa. Allà el documentarà el notari i amic Lluís Ribes, qui deixarà constància dels béns en l'inventari *post mortem*, amb la informació extreta del propi llibre. A la contracoberta es trobarà l'hereu, en forma de

³⁴ APPV, 8055, notari Lluís Ribes, còpia a BV 1999186735 (abans Ms. 192), *op. cit.*

lema, els versicles del següent psalm, resum de la determinació d'un home en el manteniment de la casa:

*Nisi Dominus edificaverit domum in vanum / Laboraverunt, qui aedificant eam.
Nisi Dominus custodierit civitatem: / frusta vigilat, qui custodit eam,*³⁵

per afegir de la seua pròpia collita:

No, per lo qual à de deixar de fer / cada hu, lo que per sa part li toca.

LA TRANSMISSIÓ DEL LLIBRE DELS ROIG

El llibre de família dels Roig conté també escriptures dels descendents, fet que ens ha permés la comprensió dels mecanismes de transmissió del llibre de família a través dels segles XVIII i XIX, en circumstàncies polítiques, socials i econòmiques tan diferents de les que motivaren la seua creació. És aquest un fet excepcional, a la vista dels estudis que, tot i definint els llibres de família amb el caràcter plurigeneracional i indefinit, adverteixen que pocs exemplars ultrapassen les dues o tres generacions.³⁶

Les notes afegides al llibre després de 1692 perden en bona mesura la capacitat d'abstracció demostrada per Francesc Roig per ordenar l'administració d'un patrimoni, ja englobat en un vincle, però els caps de família dels Roig varen mantenir el llibre, com a evidència escripturària i com a objecte simbòlic de noblesa i honorabilitat d'un cognom que emparentava amb els Roís de Liori, barons d'Alcalalí, en 1850, aportant la documentació patrimonial dels Roig des de finals del segle XVII, convertint el llibre en testimoni escrit d'una nissaga valenciana de més de sis-cents anys.

Ja hem vist que Francesc Roig va morir en 1692 i deixà vinculats els seus béns a favor del seu nét Francesc Roig i Ginart, menor d'edat en el moment del traspàs, i que el seu fill es trobava absent per haver estat detingut i empresonat a la fortalesa de Porto Longo (o Portolongon, com apareix

³⁵ Salm 127 (*Vanitat de l'esforç humà sense Déu. Càntic dels pelegrinatges. De Salomó*): "Si Jahvè no construeix la casa, / és inútil l'afany dels constructors. / Si Jahvè no guarda la ciutat, / és inútil que vigilin els guardes...". La versió comentada de la Bíblia montserratina ens aporta un comentari tan adient al tema conjunt del llibre que no ens privem de transcriure'l: "Salm didàctic. Dirigeix principalment el seu ensenyament a aquells a qui pertoca de pujar una família. Tot l'esforç i tot l'interès dels homes no pot portar res a terme, si Déu no posa la seva intervenció. Només Jahvè és el qui conserva l'existència i dóna la prosperitat". *La Bíblia. Versió dels textos originals i notes pels monjos de Montserrat*. Ed. digital: Alacant, Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives, 2006.

³⁶ M. Cassan, "Des écritures ordinaires sur du papier ordinaire" dins M. Cassan, J. P. Bardet i F. J. Ruggiu (dirs.), *Les écrits du for privé...*, op. cit., pp. 327-344.

citat al llibre).³⁷ En 1693, estant en presidi en aquella illa, remetia fins a dos memorials al rei on suplicava la seua llibertat per tal d'ajudar la seua esposa i fills, i ocupar-se de la hisenda, i informava de la mort de son pare quatre mesos abans.³⁸

La petició seria denegada, tot i que l'agost del mateix any, Vicent Roig es trobava ja en llibertat, amb els clergues Domingo López i Mateu Fraga, i es detecta la seua presència a Nàpols. El virrei marquès de Castel Rodrigo reclamava al rei la seua detenció i empresonament “*hasta cumplir los diez años que fue el tiempo que se señaló a cada uno quando fueron remitidos a presidio*” i expressava la “*pésima calidad*” dels fugats.³⁹ El 14 de setembre de 1693, el rei despatxava la comunicació al virrei de l'ordre de detenció dels fugats. Hem de suposar, però, que la súplica de Vicent Roig acabà fent efecte, ja que el trobem en 1695 a València, on l'escrivania de manaments publicava el Reial Decret en data de 7 de maig de 1695, que li donava facultat per vendre una casa de l'herència del fill com a pare i legítim administrador de l'hereu.⁴⁰

Pocs anys després, en 1700, Vicent Roig deixa un primer testament, davant el notari Víctor Salafranca “*El primero que hiço a la orilla del mar a tiempo de embarcarse...*”, sense especificar la destinació, i torna a quedar registrat un altre testament abans de 1717 —el mateix any que l'atorga la seua esposa Flor Ginart—, quan es trobava a la plaça forta d'Alhucemas, a la costa africana, probablement abans d'embarcar-se cap a Orà.⁴¹

L'hereu, Francesc Roig i Ginart, que va nàixer en 1678, contrau matrimoni amb Josepa Maria Deona, filla de Victorià Deona i Agramunt i de Cecília Belenguer i Esparza.⁴² Una nota de capbreus datada en 20 de març de 1721 identifica la seua lletra al llibre.⁴³ Poc més sabem, ara per ara, d'aquest personatge, si no és la data del seu testament, davant el notari Josep Royo, d'11 de setembre de 1722, en el qual nomenava successor del vincle el seu fill Francesc Vicent Roig i Deona.⁴⁴ Francesc Roig i Ginart va morir en la parròquia de Sant Salvador el 10 de febrer de 1723.

El successiu hereu, Francesc Roig i Deona, naix el 21 de novembre de 1704. Són padrins Paula Vilarrassa i un tal doctor Gonsales, i va ser batejat

³⁷ Actual Porto Azzurro a l'illa d'Elba.

³⁸ Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), *Consell d'Aragó, Secretaria de València*, llig. 932, n° 15. Datat el 9 de febrer de 1693, i repetit en els mateixos termes el 14 d'abril de 1693, ACA, *Consell d'Aragó, Secretaria de València*, llig. 932, n° 96.

³⁹ ACA, *Consell d'Aragó, Secretaria de València*, lligall 933, n° 18/5. La carta dóna a entendre els dubtes sobre la localització de Vicent Roig, que pot entendre's que es troba a Nàpols, com també que en el transcurs de la tramitació de l'expedient ja havia viatjat a València.

⁴⁰ BV, Mss. 51, foli 68r.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, foli 7r.

⁴³ *Ibidem*, foli 42r.

⁴⁴ Arxiu del Regne de València (ARV), *Protocols*, 7.728, notari Josep Royo.

també a la parròquia de Sant Salvador. Va morir sense descendència i el seu testament data de 1782, passant els béns vinculats a l'herència del segon nét baró del vinculador, Manuel Roig i Ginart, del qual sabem que va nèixer en 1689 i va contractar matrimoni en Alacant amb Victoriana Aguirre, del qual matrimoni només tingueren per fills Joan Baptista Roig i Aguirre, nat en 1709 a la vila de Villena, i que va contraure matrimoni a la parròquia de Sant Joan de València, en 1730, amb donya Ignàsia Brisa.

El fill d'aquest matrimoni, Francesc de Paula Roig i Brisa, naix en la parròquia de Sant Nicolau de València en 1750, i contrau matrimoni amb donya Vicenta Inés Mezquita i Valera, en 1770.⁴⁵ Una llarga nota al manuscrit identifica la seua mà, en el reconeixement de la senyoria directa d'una casa. És el personatge posterior a Francesc Roig que més escriu al llibre, un dels pocs que es reconeixen, i el que deixa la nota de la fi del soterrament de la capella de Sant Mateu de la Seu de València, un dels elements exteriors del llinatge per excel·lència, “*con el motivo del lusimiento que se ha hecho en la Seo, de blanquearla, poner jaspes y dar más ancharia al crusero de dicha catedral*”.⁴⁶

Altres dades administratives ens permeten assegurar que el llibre romangué encara en mans de Francesc de Paula Roig i Mezquita, batejat a la parròquia de la Santa Creu de València el desembre de 1771, i casat amb Lluïsa Danvila, en la parròquia de Santa Caterina, en data de 6 d'octubre de 1802. També aquest membre va deixar escrits al llibre, i recentment hem localitzat també un llibre de comptes del qual és l'autor.⁴⁷

La seua filla, Josepa Roig i Danvila, apareix casada amb Josep Joaquim Polo de Bernabé. Moria en 1832 en Sant Nicolau de València, i li succeeix “*en los bienes, libres y vinculados*”⁴⁸ la seua filla Lluïsa Polo, que va morir també en la parròquia de Sant Nicolau, en data 16 de desembre de 1834, sense descendència. Aquesta circumstància afavoreix que el vincle passés a Carme Roig i Mezquita, germana del ja citat Francesc de Paula, nascuda en la parròquia de Sant Nicolau en 1770, casada amb “*don Jorge Peacoché*”⁴⁹ en la mateixa parròquia en 1800. Una breu anotació al llibre “*Heredo el vínculo en 16 de diciembre 1834*”⁵⁰ ens permet observar que encara en

⁴⁵ En la revista *Hidalguía* de 1971, apareix anotat un personatge de València amb el mateix cognom, es tracta de Fèlix Pasqual Mezquita i Valera, “guardia marina”, datat en 1748, cfr. A. Barredo, *Índice de insertos en XXV años de la revista Hidalguía*, Madrid, 1991, T. III, lletres M-Q, p. 59.

⁴⁶ BV, Mss. 51, foli 47v, notícia en la qual tornem a trobar la identificació d'aquest autor.

⁴⁷ Es tracta del manuscrit BV 1999186894, abans Mss. 401-29, *Libro de pagos y cobros de senos y vitalicio: la mayor parte son de las cuentas de Gasulla...*

⁴⁸ BV, Mss. 51, foli 174v.

⁴⁹ Castellanyització del cognom anglés Peacocke.

⁵⁰ BV, Mss. 51, foli 7v. Data coincident amb la mort de Lluïsa Polo, com hem ressenyat abans.

aquesta data el llibre seguia en mans de la família com a símbol del vincle i orgull del llinatge.

Les dades que apareixen al llibre són ara més escadusseres, si cap, però ens permeten acabar lligant la línia genealògica dels Roig, fins a la meitat del segle XIX, amb els Roís de Liori: dos fills, Salvador Peacocke i Roig (†1843)⁵¹ i Dolors Peacocke i Roig, aquesta casada amb Josep Facund Pardines, la descendent dels quals, Pasquala Pardines Peacocke i Roig de Mezquita contractà matrimoni amb don Josep Maties Roís de Liori, baró d'Alcalalí, el 24 d'octubre de 1850.⁵² Els d'Alcalalí acabaren aollint aquest llibre i encara aportaren algunes notes escasses, fins a la dècada dels 70 del segle XIX. El llibre de família, iniciat per don Francesc Roig l'any 1688, junt amb altres de l'administració de la casa, passà a formar part de l'arxiu de la casa d'Alcalalí.

El biògraf dels d'Alcalalí, Mestre Palacio, ens informa sobre la destinació dels fons malmesos pels aiguats,⁵³ però hem de convenir que se li avançà el bibliòfil Nicolau Primitiu, que en el mateix any 1957 adquiria aquesta peça, segons consta en la nota catalogràfica deixada a la contracoberta del manuscrit.

Així doncs, fins l'any 1957 el llibre es trobava en l'arxiu privat dels barons d'Alcalalí, i hem pogut constatar que la darrera datació del manuscrit és de 1871: podem afirmar, per tant, que el llibre estigué pràcticament oblidat durant un segle, i només amb l'olfacte d'historiadors com Rodrigo Perregás o Chabàs, i la passió bibliòfila de Nicolau Primitiu, el llibre ha quedat dipositat en un fons que permet la seua conservació i consulta, i ens ha possibilitat el seu estudi i edició.

CONCLUSIONS

Qualsevol denominació que donem als llibres de compte i raó o als llibres de família s'aparta de la denominació que els coetanis donaven a

⁵¹ El fill del qual, Eduard Peacocke, compartia administració amb Josep Facund Pardines en el llibre. Recentment don Francisco Roca Traver ha publicat nova documentació sobre les reclamacions per l'administració de l'inquisidor Ambrós Roig, arran de la desamortització, que, encara en la segona meitat del segle XIX, Facund Pardines, Dolors Peacocke i Eduard Peacocke portaven davant el Ministeri d'Hisenda. Expressem el nostre agraïment al Sr. Roca Traver per l'amabilitat i les facilitats que ens ha prestat per a la consulta i còpia de la documentació, vegeu F. A. Roca Traver, *San Juan de Ribera y el Monasterio de Ara Christi*, València, Ajuntament de València, 2009, pp. 13-21 i 109-163.

⁵² M. T. Fernández-Mota de Cifuentes, *Relación de títulos nobiliarios vacantes, y principales documentos que contiene cada expediente que, de los mismos, se conserva en el archivo del Ministerio de Justicia*, Madrid, 1984, p. 21. Són els pares de Josep Maria Roís de Liori i Pardines, conegut erudit, escriptor i advocat, vinculat a Teodor Llorente, a Lo Rat Penat i a la revista *Archivo de Arte Valenciano* en el trànsit al segle XX.

⁵³ J. Mestre, *Alcalalí*, Alacant, 1970, p. 7.

l'escriptura d'aquests registres. Al mateix llibre de don Francesc Roig se'ls denomina indistintament "el llibre", "el llibre de comptes" o "el llibre de compte i raó".⁵⁴ Pel que fa a la tractadística històrica, Gaspar de Texeda o Bartolomé Salvador de Solórzano apuntaven a finals del segle XVI la necessitat que els senyors amb patrimoni i rendes feren servir aquests llibres, i Salvador de Solórzano apuntava fins i tot a un llibre inventari de les propietats d'una hisenda senyorial, del qual proposava el títol de "*Libro de las rentas que yo fulano tengo*", sense cap insinuació a la seua transmissió hereditària.⁵⁵

Per tant, volem resumir els aspectes principals sobre la definició i delimitació d'aquestes escriptures privades: proposem la denominació, tradicional a les nostres terres, de "llibres de compte i raó" per a aquesta escriptura memorial, dietarística i plurigeneracional que suggereix Raul Mordenti, com a llibre principal de l'administració d'un llinatge, inventari del patrimoni i dels avantpassats de la família. Excloem així d'aquesta denominació altres escriptures comptables auxiliars, i assimilem les denominacions de "*livres de raison*" i "*livri di famiglia*" als nostres "llibres de compte i raó", acceptant l'ampliació terminològica de "llibres de família", seguint a M. Luz Mandingorra, per als llibres de compte i raó en els quals es produeix el relleu generacional que els imprimeix personalitat pròpia dins els escrits memorials i dietarístics.

Des de la seua concepció fins a la seua realització, al llarg de poc menys de quatre anys, el llibre de don Francesc Roig i Dou supera qualsevol dels llibres de compte i raó consultats, per continent i contingut, per organització i per significat. En aquest exemplar, cada bé, adquisició, venda o transacció apareix documentat amb els noms dels intervinents i les dates, amb les dades registrals no només coetànies, sinó també de les antecedents,

⁵⁴ Com apareix citat al foli 212r. Hem deixat de banda en aquest estudi altres denominacions de la historiografia catalana, com les de "llibres mestres" o llibres "cantalars", especialment al voltant de la Universitat de Girona, sovint enfocats dins els estudis d'Història Agrària, vegeu X. Torres, "Memòries de pagès, memòries de mas" dins E. Serra (coord.), *Història agrària dels Països Catalans, Edat Moderna III*, Ed. Universitat de Barcelona, 2008, pp. 615-628. Tanmateix, els treballs d'aquest grup de Girona que estudia les escriptures privades (Eva Serra, Pere Gifré o el mateix Xavier Torres) ens interessien, i molt, per seguir aprofundint en el nostre estudi, especialment en la relació entre aquests llibres i els arxius patrimonials.

⁵⁵ Cfr. J. M. González Ferrando, "Bartolomé Salvador de Solórzano, adelantado de la 'contabilidad aplicada' en España". *Revista Española de Financiación y Contabilidad*, nº 68, Madrid, 1991, pp. 713-755, amb E. Hernández Esteve, "Los tratados de Luca Pacioli (Venecia, 1494) y Bartolomé Salvador de Solórzano (Madrid, 1590). Algunos comentarios y comparaciones", *Cuadernos de Estudios Empresariales*, nº 4, 1994, pp. 155-191, i amb J. M. González Ferrando, "Baluceos y primeros pasos de la historia de la Contabilidad en España", *De Computis, Revista Española de Historia de la Contabilidad*, nº 5, desembre 2006, pp. 39-64.

afirmant la tasca, quasi d'historiador, de l'autor, qui confirma quan pot amb l'oralitat, allò que documenta per escrit, sovint informant fins i tot de les fonts d'on extrau la informació.

El sistema d'escriptura del llibre de família de Francesc Roig és modèlic en l'organització i en l'elecció de filtres de la informació acumulada, numerant les pàgines d'un llibre en blanc, anotant només allò essencial, deixant instruccions perquè els descendents mantinguin aquesta escriptura. És també modèlic en la utilització de taules i índexs,⁵⁶ que faciliten la localització determinada d'una anotació, i confirma la capacitat sistematitzadora del seu autor, que planeja, organitza i desenvolupa metòdicament una escriptura de forma uniforme al llarg de quatre anys, i encara projecta al futur aquest complex sistema, deixant als seus successors les indicacions sobre el manteniment del llibre.

Encara no hem esbrinat l'espurna que mou don Francesc Roig a adquirir el llibre, en el qual materialitzarà l'aclaparadora quantitat d'informació recollida. Si aquesta espurna es relaciona amb els desencontres amb el fill, tindríem motius, amb els escriptors francesos, per lligar la relació inversament proporcional de la qualitat del llibre amb la de la descendència, una hipòtesi que encara segueix oberta.⁵⁷

El llibre de família que hem estudiat és un bon exemple del gènere (a la vista dels estudis francesos i italians ja esmentats) en la seua configuració física –*in folio*, amb coberta de pergamí i anses, preparació acurada amb prèvia numeració de pàgines–; també en la seua configuració interna –amb les parts ben diferenciades de genealogia i inventari patrimonial, i aquest darrer registrat per masses hereditàries, encara tot ordenat amb diferents índexs–; en l'arc cronològic abastat –amb informació entre els segles XIV i XIX, ço és, una memòria genealògica de deu generacions, i mantingut per altres sis generacions més–; en la natura social dels seus autors –noves oligarquies amb necessitat de reafirmar-se en un nou context social–; fins i tot en l'espai geogràfic –els espais perifèrics al poder com a hipòtesi de la historiografia francesa, davant la preeminència dels llibres gals al sud de França–.

Les primeres paraules de la genealogia –“Per a notícia de mos descendents...”– són suficientment aclaridores de la intencionalitat i l'abast de l'obra. El “llibre de compte i raó” de don Francesc Roig esdevé aviat “el llibre de família” dels Roig. Després de mort don Francesc Roig i Dou, el

⁵⁶ Sylvie Mouysset fa interessants reflexions al voltant de l'ús de les llistes, com a doble introducció a la comptabilitat i al calendari, així com al voltant de la capacitat de fixació de la lectura que aporten a un text lineal, vegeu S. Mouysset, “Penser/classer : la passion de la liste dans quelques livres de raison du Midi de la France à l'époque moderne” dins M. Casan, J. P. Bardet i F. J. Ruggiu (dirs.), *Les écrits du for privé...*, op. cit., pp. 151-168.

⁵⁷ N. Lemaître, “Les livres de raison en France (fin XIIIe-XIXe siècles)”. *Bolletino BILF* n° 7 (2003-2004) (BILF: Biblioteca Informatizzata dei Libri di Famiglia).

llibre es converteix en símbol del llinatge i de l'honor de la família, així com en objecte físic identificatiu del vincle creat –els descendents citen l'escriptor primigeni com “el vinculador”–. Això es demostra pel manteniment en mans de la família, i la seua actualització escripturària, fins i tot després de la desvinculació dels béns del patrimoni que hi reflectia, fins ben avançat el segle XIX. Recordem que el llibre es mantenia dins l'arxiu familiar encara en 1957.

Les anotacions dels descendents de don Francesc Roig manquen de la qualitat organitzativa i cal·ligràfica de l'iniciador del llibre. Caldrà aprofundir en les figures dels descendents, alguns dels quals arriben a identificar-se. També caldrà comprovar les noves aliances socials, al llarg dels segles XVIII i XIX, amb els Aguirre, Mezquita i Valera, Polo de Bernabé o Peacocke, i finalment amb els Roís de Liori, el que aportaren o el que aprofitaren d'uns Roig que al segle XIX havien perdut el cognom per descendències femenines, però que, endevinem, mantenien el prestigi social gràcies a l'acurada gestió del patrimoni heretat.

Finalment, hem intentat aproximar-nos a la figura de don Francesc Roig i Dou, sobre qui recau en un moment la responsabilitat del deteniment i la transmissió d'una torxa familiar convertida quasi en espurna per les ignomínies filials, i que no amaga al text tribulacions i sofriments, ferides mal amagades amb una dretura pròpia de qui ha de comandar la casa, malgrat una salut feble.

En la figura de Francesc Roig pot entreveure's l'home que ha de fer front, inesperadament, a la càrrega social que suposa, per a un fill menor, fer-se càrrec de la família, incloent-hi la incapacitació d'un germà major. Rep el recent títol de noblesa de son pare, i els millors béns patrimonials de l'herència de la família de sa mare, Magdalena Dou, amb una sort hereditària –els Roig es veuran afavorits per diverses herències de la branca materna– que no l'acompanya amb les aportacions dotals. Sembla que els Moliner, família de gran influència política a la València del segle XVII, no confien en la branca dels Roig. Sembla igualment que l'intercanvi d'influència social per títols nobiliaris és efectiu en aquest cas, però no així una aportació econòmica conseqüent als contractes matrimonials. Tanmateix, si amb els seus matrimonis no creix substancialment el patrimoni, sí que recreix i afiança la xarxa familiar amb altres cognoms d'influència contrastada a la València del seu temps: Moliner, Vilarrassa, Gombau, Ortí...

Don Francesc Roig és un home del seu temps. Presenta, sí, una religiositat profunda, intrínsecament relacionada amb la conservació de l'honor familiar, materialitzat en la conservació de la capella de Sant Mateu de la Seu de València, sepultura dels Roig, i les seues obligacions de manteniment, quasi una obsessió al llarg del llibre. Cap a la fi de la seua vida, la religiositat de don Francesc Roig s'acosta més a les vessants intimistes del segle: refusa la vanitat i l'ostentació, critica el vici i el dispendi, es presenta

misògin i nostàlgic dels temps passats. Exalta l'avi, a qui no va conèixer, però és eixut en comentaris sobre son pare, a qui qualifica de "desinteressat", malgrat el grau d'influència política que assolí en la judicatura valenciana de l'època. Amb el fill a la presó, don Francesc Roig ha d'innovar en l'estratègia successòria familiar, fonamentada secularment en l'herència igualitària, i crea un vincle de tots els béns, rebuts per diferents herències, a favor del nét primogènit, menor d'edat, en un moment crític per a la pervivència de la nissaga. El llibre de família dels Roig reflecteix un intent de *damnatio memoriae* del fill díscol, i es converteix en plasmació del nou vincle creat. Incrementa així el poder de l'escriptura –manllevant l'expressió a Petrucci–, en un llibre que és al mateix temps pràctica administrativa i confessió íntima, escriptura privada i monument patrimonial de la família.

